

שותפות יששכר וזבולו

**וכן זוכה תומך
התורה בעולם
הזה משפע שכן
העוסק בתורה,
אורך ימים בימינה
ובשמאלה עושר
וכבוד, וכן זוכה
לבנים טובים**

אוצר החכמה

גם המעיין בפירושי רש"י על התורה ימצא, שכתב על אודות הפסוק (שם): "וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה" -

"ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות". ובכן, אם יששכר הינו אדם עשיר, הרי אינו נצרך לנדבתו ולתמיכתו של זבולו, הרי שאף אם נתמך על ידי זבולו, אין הדבר מעלה ומוסיף לעוצם לימודו והתעלותו בתורה, אם כן מהו שכרו ושותפותו של זבולו, הרי במבחן התוצאה לא גרם

אוצר החכמה

לאיזו עליית מדרגה בדרגתו של יששכר?

לביאור הענין אציע שתי אפשרויות לעיון הלומדים:

להלן הביאור הראשון.

ידועה חקירתו של החיד"א בספרו 'ראש דוד' (פרשת קדושים) באופן שהתומך התכוון ללימוד מושלם ונתן צדקה לשמה, אך בפועל למד יששכר תורה שלא לשמה, האם שכרו של זבולו הינו בהתאם לכוונת הנותן או שמה בהתאם לתוצאת הלומד, דהיינו שכר תורה שלא לשמה.

בתוך דבריו מביא החיד"א שתי ראיות הפוכות. ראיה ראשונה (מהר"ש פרימו בשם ראשונים) מהגמרא במסכת ברכות (ז), שם מובא על אודות הנשים: "גדולה הבטחה שהבטיחון הקב"ה לנשים יותר מן האנשים, שנאמר (ישעיה ל"ב, ט'): 'נשים שאננות קומנה שמענה קולי, בנות בוטחות האזנה אמרתי'. אמר ליה רב לרבי חייא, נשים במאי זכיין? באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן". וביאר רש"י שם: "ממתינות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת".

ונשאלת השאלה, מדוע אם כן גדולה הבטחה שהבטיח הקב"ה לנשים יותר מהגברים? אלא שהביאור בזה הוא, שהנשים, שכוונתן לשמה ללא נגיעות, מקבלות שכר על חלקן בתורה, כאילו היתה תורה לשמה, אף אם הבעלים והילדים למדו תורה שלא לשמה.

הרי מצינו ששכר הנותן והתומך אינו בהכרח כפי תוצאת המעשה, אלא כפי הכוונה של הנותן או התומך, כגון אותן נשים ששולחות את בעליהן ואת ידיהן ללמוד תורה, וזוכים לשכר תורה לשמה.

מתוך 'שלא לשמה'

ראיה הפוכה הוא מביא (בשם מהר"ש פרימו עצמו, החולק על הראשונים דלעיל) מדברי הגמרא במסכת בבא בתרא (ט), שם נאמר: "דריש רבה, מאי דכתיב (ירמיה י"ח, כ"ג): 'ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם?' אמר ירמיה לפני הקב"ה, רבונו של עולם, אפילו בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך, הכשלים בבני אדם שאינם מהוגנין, כדי שלא יקבלו עליהן שכר".

הרי מצינו הפוך ממה שהוכח לעיל, שכר הנותן נמדד על פי התוצאה של מעשיו ולא על פי כוונתו. וכאשר התוצאה הינה 'בני אדם שאינם מהוגנין', לא יקבל שכרו מושלם, אף אם כוונתו היתה טהורה. ביחס לראייה זו יש להעיר, שהרי שם אין זו צדקה כלל, שהרי אין המקבלים ראויים לכך, ולכן אין שכרו של הנותן מושלם, מה שאין כן בנידון נדון שהתכוון ללימוד תורה לשמה, שהרי אף אם התוצאה של הלומד היתה לימוד

בתקופת החיזוק וההתעלות, אין כמו סוגיית ביצור התורה, לומדיה ותומכיה, כדי להעמיק בה, וללבן מקרים ודינים הנובעים מכח השותפות שבין עמלי התורה לבין נדיביה. מאמר זה יעסוק בנידונים שונים העולים מכח שותפות יששכר וזבולו, מהו אופי הנתינה של תומך התורה וכיצד עשויה להשפיע הנתינה על המקבל, אותו יששכר היגע בלימודו.

מעלתו של תומך התורה, זבולו, המעניק ליששכר את היכולת ללמוד ולהעמיק בתורה, ידועה ומפורסמת. וכבר הקדימה התורה את זבולו ליששכר בקבלת הברכות, ומובא בזהר שזבולו התומך ביששכר זוכה לעושר שיתברך בזה העולם וזוכה שיהיה לו חלק בעולם הבא. ועוד מובא, כי תומך התורה זוכה בעולם הבא לדעת את התורה כאילו הוא עסק בתורה (וראה מה שכתב בספר 'שמירת הלשון', שער התורה, פרקים ה'-ו', בשם מדרש רבה פ' קדושים).

ה'חפץ חיים' נהג לספר מהגר"ח מוואלוז'ין שהבטיח לאחד מתומכי התורה בישיבתו, שלאחר אריכות ימיו ושנותיו ילמד משניות לעילוי נשמתו, וקיים הגר"ח הבטחתו ולמד עבדו משניות בעיון. ואירע פעם אחת שנתקשה בהבנת איזו משנה בטהרות, ומתוך יגיעתו נפלה עליו תרדמה, ונתגלה אליו הנדבן שהוא וביאר לו המשנה בבהירות נפלאה, וכשהקיץ סיפר זאת הגר"ח - שלא זו בלבד שזוכים לשכר התורה, אלא הם עצמם הופכים לבעלי תורה בעולם הבא. וכן זוכה תומך התורה בעולם הזה משפע שכן העוסק בתורה, אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד, וכן זוכה לבנים טובים (כמובא ב'שמירת הלשון' שם).

ידוע הרמז בדברי האור החיים' (שמות ל', י"ג), שהסכם יששכר וזבולו אינו גורע כלל משכר לימוד התורה של יששכר, אף על פי שחלק מתורת יששכר ניתן לזבולו, כדוגמת מדליק נר מנר, שאין הנר הראשון נגרע כלל (וכן כתב מפורשות בהקדמת ה'הפלאה' לספרו, אות מ"ג). הש"ך (יו"ד סי' רמ"ו סק"ב), חולק עליו, ולדעתו השכר נחלק בין שניהם, עיי' ש' (וראה הדברים בספר 'פסקי תשובות', ח"ב, סי' קנ"ו, ויצוינו עוד מקורות מתוך דבריו בהמשך). וראה עוד מה שפסקו השו"ע והרמ"א, יו"ד סי' רמ"ו סעיף א'.

יששכר עשיר או עני?

ברם, עיון במפרשי התורה מעלה שאלה נוקבת, מה בעצם נותן זבולו ליששכר?

התפיסה הבסיסית גורסת, כי זבולו הינו העשיר, תומך התורה, ואילו יששכר הינו העני, הנזקק, אשר רק בזכות תמיכתו של זבולו יכול להתמיד ולהתעלות בלימודו, ועל כך שכרו של זבולו הוא להיות שותף בשכר לימודו של יששכר, שהרי בזכותו יששכר מסוגל ללמוד. אולם, עיון במפרשים מורה שאין כך הם פני הדברים.

בתרגום אונקלוס על הפסוק (בראשית מ"ט, י"ד): "יששכר חמור גרם" - מפרש: "יששכר עתיר בניכסין". כן מצוין גם ברש"י בבבא קמא (ז). על דברי הגמרא על אודות העוסק בתורה ובגמ"ח: "זוכה לנחלת יששכר, דכתיב 'יששכר חמור גרם' - מתרגמא עתיר בניכסין". הרי יששכר היה אדם אמיד.

שלא לשמה, עדיין יש בכך שכר לימוד תורה, ויתכן שיקבל שכר של לימוד תורה לשמה.

למעשה הסיק שם החיד"א (בפרשת וזאת הברכה) כשיטת הראשונים וכצד הראשון שהובא, כי שכרו של זבולון התומך, הינו כפי מחשבתו, אף אם התוצאה היתה שונה. את הדברים מוכיח מהפסוק (דברים ל"ג, ו'): "ולזבולון אמר, שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך". וכי עלה על דעתנו שיהיה זבולון עצוב עד שיש צורך לשמחו (ועוד וכי שמחה זו מה היא עושה, הרי מדובר בעסק כביכול, בו כל אחד נותן ומקבל)? אלא ששמחתו הינה בגין העובדה שלמרות שתוצאת הלימוד היתה 'שלא לשמה' – שכרו בגין חלקו הוא כדין לימוד תורה לשמה, וזו סיבה טובה לשמחה. וכבר יש מי שהעיר, שהרי השמחה בפסוק מיוחסת גם ליששכר, והרי שם אין סברא זו לשמחה, בייחוד אם לומד תורה שלא לשמה, וראה בספר 'צמח דוד' להרה"ק רבי דוד מדינוב מה שכתב בזה.

אגב, ביאור נוסף בפסוק 'שמח זבולון בצאתך', מובא בספר 'שמירת הלשון' (שער התורה), שם ביאר כך: שאר סוחרים שמחים רק לאחר שהרוויחו כספם וחוזרים לביתם, אבל העושה הסכם עם יושכר, מיד בצאתו לפרנסתו יוכל לשמחו, כי ההצלחה תאיר לו פנים. כן מובא גם בספר 'בני יששכר' (חודש תשרי מאמר י' אות כ"ה) על אודות הפסוק הנ"ל: "כיון שיששכר באהלו, ואתה מפרנסו, הנה בצאתך למסחר הולך לפניך השי"ת כביכול בכבודו, בלי מסירה למלאך, הנה מזה בא שמחה".

כמסקנת החיד"א הסיק למעשה גם בשו"ת 'בית שלמה' (ח"ב, יו"ד ס"ו צ"ד), שאין שכרו של זבולון נגרע אם יששכר אינו עוסק בתורה לשמה, ונותנים לו שכר כאילו יששכר לומד תורה לשמה. כן הוסיף שם, שהוא הדין אם אין יששכר מנצל כהוגן את זמנו ללימוד התורה ומדבר שיחות בטלה וכדומה, שאין נגרע כלל חלקו של זבולון, ומבחינתו הרי זה כאילו יששכר עוסק כל זמנו בתורה לשמה.

ועי' בספר 'חיים של ברכה' מאת הג"ר אליהו שלזינגר שליט"א, רב שכונת גילה, פרשת וזאת הברכה, שעסק בדברי החיד"א הנ"ל, עי"ש.

העולה מהדברים, כי שכר התומך אינו בהתאם לתוצאה, אלא בהתאם לכוונתו. ממילא קל להבין, כי על אף שיששכר הינו אדם עשיר, ובמבחן התוצאה לא הנהו זבולון יתר על המידה, אולם מכיון שכוונתו של זבולון היתה כוונה טהורה, כדי שיששכר יתמיד בלימודו מתוך רוגע ושאננות, מתוך רווחה נפשית וכלכלית, זו סיבה לקבלת שכר, במסגרת שותפות יששכר וזבולון.

אשריך בעולם הזה

הביאור השני:

ידועה המשנה במסכת אבות (פ"ו מ"ד): "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, אם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא".

ומקשה המהר"ם שיף (בפירושו על המשנה שם), הרי אדראבא, אדם זה אין לו טובה בעולם הזה, ומהי כוונת המשנה

'אשריך בעולם הזה'? ועוד, מהו לשון המשנה 'אם אתה עושה כן', הרי אין פה עשייה פעילה, אלא מצב נתון של חיים מתוך עוני ודלות, ומה הכוונה בלשון זו שמשמעה עשייה מתוך בחירה?

בתירושו השני מבאר כך: ישנם שני סוגי אנשים הלומדים מתוך הדחק. ישנם כאלו שאכן אין להם מאכל או משקה, ומחמת כן נאלצים ללמוד מתוך הדחק. על סוג זה אין המשנה מדברת, שהרי אין הוא מתאים ללשון 'אם אתה עושה כן', שמשמעו עשייה מתוך בחירה ולא מתוך אילוץ. אדם זה, הקב"ה הביאו למצב זה שבעקבותיו נאלץ ללמוד מתוך הדחק. סוג שני הינו אדם אשר הינו עשיר מופלג, בעל כסף ונכסים, ולמרות זאת בוחר הוא ללמוד מתוך הדחק ומסתפק בלחם צר ומים לחץ. הוא זה אשר נאמר עליו במשנה 'אם אתה עושה כן', דהיינו שלומד בבחירתו מתוך הדחק והצמצום. עליו אמרה המשנה 'אשריך בעולם הזה', שהרי יש לו נכסים לרוב שיכול להזדקק להם כשירצה, 'וטוב לך לעולם הבא', שהרי זו צורת הלימוד המושלמת המביאה להשגות בתורה ויראת שמים. עד כאן פירושו של המהר"ם שיף.

והנה יבחין המעיין, כי מכוונים נפלא דברי המהר"ם שיף הנ"ל עם המובא בתורה בפרשת ויחי (בראשית מ"ט, י"ד-ט"ו): "יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתיים. וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה, ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד". ומבאר שם רש"י, שקבל יששכר ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות, למרות זאת הטט שכמו לסבול עול תורה, ובעקבות זאת נהיה 'למס עובד', למורה הוראה בישראל. התורה מדגישה מהי הדרך המושלמת שעל ידה מגיע להיות מורה הוראה בישראל, והיא, רווחה כלכלית, ובד בבד עם זאת עמל בתורה בצורה המושלמת, עמל מתוך הדחק.

על פי דברי המהר"ם שיף הנ"ל, נראה לחדש כי זבולון יקבל שכרו בהחזקת תורה, אף אם מחזיק תלמיד חכם כרבי חנינא בן דוסא אשר יכול להסתפק וללמוד מתוך הדחק, משום שגם לזה שיפר את מעמדו הרוחני, שהרי כיום, שיש לו ממון ובוחר ללמוד מתוך הדחק, הרי הוא כבר בכלל 'אם אתה עושה כן', וממילא נכנס לגדר 'כך היא דרכה של תורה', ומעמדו הרוחני התעלה. כנ"ל נראה לחדש, כי אף אם מקבל התמיכה, יששכר, בחר שלא לגעת בכסף התמיכה שקיבל מזבולון, והפקידו בבנק וכדומה, כך שאין הוא נהנה ומשתמש בכספי התמיכה, בכל זאת יזכה זבולון בשכר החזקת התורה, שהרי ככל שהוא מעלה את דרגתו הכלכלית של המקבל, אף אם בכל זאת לומד הנתמך מתוך הדחק, הרי דרגתו עולה, כמבואר לעיל, וממילא יזכה זבולון התומך בשכר החזקת תורה והתעלות תלמיד חכם.

לאור האמור כי ככל שמעמדו של המקבל מבוסס יותר מבחינה חומרית, ולמרות זאת בוחר ללמוד מתוך הסתפקות במועט, הרי גדלה מדרגתו. ניתן לתרץ על השאלה הראשונה ולומר, כי קל להבין שלמרות שהיה יששכר אדם עשיר, עדיין יש מקום לשכרו של זבולון, שהרי תוספת תמיכה מרוממת את מעמדו החומרי של המקבל, וממילא מגדילה את דרגתו כאשר למרות כל הממון הרב הוא מעדיף ללמוד ולהתעלות מתוך הדחק.

לסיכום:

א. זבולון התומך ביששכר זוכה לעושר שיתברך בזה העולם, וזוכה שיהיה לו חלק בעולם הבא. בנוסף, תומך התורה זוכה בעולם הבא לדעת את התורה כאילו הוא עסק בתורה.

ב. הסכם יששכר וזבולון אינו גורע כלל משכר לימוד התורה של יששכר, אף על פי שחלק מתורת יששכר ניתן לזבולון.

ג. אין שכרו של זבולון נגרע אם יששכר אינו עוסק בתורה לשמה, ונותנים לו שכר כאילו יששכר לומד תורה לשמה. יש מי שאומר שהוא הדין אם אין יששכר מנצל כהוגן את זמנו ללימוד התורה, שאין נגרע כלל חלקו של זבולון.

ד. נראה כי זבולון יקבל שכרו בהחזקת תורה, אף אם מחזיק תלמיד חכם אשר יכול להסתפק וללמוד מתוך הדחק.

ה. עוד נראה כי אף אם מקבל התמיכה בחר שלא לגעת בכסף התמיכה שקיבל מזבולון, בכל זאת יזכה זבולון בשכר החזקת התורה.